

שיעור יד: חוטי לבן מצמר בבגד פשתים

דף ד ע"ב

תוכן:

- א. סוגיין לעומת הסוגיה במנחות
- ב. שני חוטי לבן של צמר בבגד פשתים - פתיחה
- ג. האם בהטלת התכלת נעשה כל הבגד שעטנז
- ד. האם לדעת תוספות מותר להוסיף על בגד כלאיים
- ה. מדוע לדעת תוספות אסור להוסיף על בגד כלאיים
- ו. האם היתר 'עשה דוחה ל"ת' על חוטי התכלת יועיל לחוטי הלבן
- ז. בשונה מהחזו"א - המיגו נותן היתר של 'עשה דוחה ל"ת'
- ח. יסוד דין 'אפשר לקיים שניהם' - לפי הסבר זה
- ט. ההבנה לעיל תלויה במחלוקת הראשונים בדין 'אפשר לקיים שניהם'
- י. הבנת ה'מיגו' של תוספות בדרכים נוספות
- יא. מהו גדר ה'מיגו' להסבר האחרון

מקורות לשיעור:

תוספות ד"ה "דאפילו" בדף ד ע"ב
מנחות דף לט ע"ב "אמר שמואל משמיה דלוי..."
החזו"א בחלק או"ח הלכות ציצית בסימן ב ס"ק ב
תוספות הרא"ש כאן בד"ה "ואפילו"
תוספות במנחות דף מ ע"א ד"ה "כיון"
תוספות בכתובות דף מ ע"א ד"ה "כגון"
'עונג יו"ט' סוף סימן קכא
'קובץ הערות' בסימן ז אות ד
רע"א בשו"ע חלק או"ח סימן י"א על המ"א ס"ק י"ג
הרמב"ן אצלנו בד"ה "הא דקאמרינן"
תוספות הרא"ש כאן בד"ה "סד"א"
'ערוך לנר' כאן
חידושי הר"ן לשבת דף קל ע"א ד"ה "מביאו בשבת"

א. סוגיין לעומת הסוגיה במנחות

הגמרא מסיקה: "כתב רחמנא צמר ופשתים - דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר". זוהי דרשת ה'סמוכים' ממנה למדנו להתיר כלאיים בציצית, אולם לא מפרטת הגמרא באומרה "צמר לפשתים", את מה בדיוק התירה התורה - האם רק את חוטי התכלת מצמר שמטיל בבגד פשתים, שהרי אי אפשר להטילן מבלי שיווצרו כלאיים ומפתילי התכלת התחיל בכלל הצורך בדחייה, שהרי יכולים להיות רק מצמר, או שמא, גם חוטי לבן מצמר מותר להטיל בבגד פשתים, למרות שיכולים הם להיות ממין הבגד, ואם כן, האם דווקא כשמטיל גם תכלת עימם - לכל זה אין התייחסות מפורשת בסוגייתנו.

דהנה לשון תוספות בד"ה "דאפילו" היא: "נראה דאפילו שני חוטין לבן של צמר שרי בפשתים כדאמר במנחות". והרי לכאורה זו גמרא מפורשת אצלנו: "דאפילו צמר לפשתים" ולמה תוספות כותבים בלשון "נראה" ומדוע נזקקים להביא ממנחות? אלא, היינו יכולים לפרש את הכוונה בגמרא ל"צמר" כמתייחסת רק לחוטי התכלת, אמנם עדיין יל"ע דלכאורה מ"ופשתים לצמר" ניתן להבין זאת, ועיין לקמן.

לעומ"ז, בגמרא במנחות בדף לט ע"ב מפורט יותר וכך איתא שם: "אמר שמואל משמיה דלוי חוטי צמר פוטרים בשל פשתן. איבעיא להו: של פשתן מהו שיפטרו בשל צמר, צמר בשל פשתים הוא דפטר דכיון דתכלת פטרה לבן נמי פטר אבל פשתים בצמר לא, או דלמא כיון דכתיב 'לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך', לא שני צמר בפשתים ולא שני פשתים בצמר וכו'".

היה פשוט לגמרא שחוטי לבן של צמר פוטרים בשל פשתן וכל שאלת הגמרא היתה רק אם של פשתן פוטרים בשל צמר.

רש"י שם למד ששאלת הגמרא היא בהלכות ציצית: "מדתכלת פטרה לבן נמי פטר", האם צריך ממין כנף ולכן חוטי פשתן לא יפטרו בגד צמר, ולזה אמרה הגמרא שמכיוון שממילא תכלת לא יכולה להיות ממין כנף בבגד פשתים, ופוטרת, כך הלבן יפטור אף שאינו מין כנף.

לפי רש"י, ה'מיגו' של הגמרא נוגע להלכות ציצית ולדין 'מין כנף', אך תוספות חולקים על רש"י ולומדים שזו שאלה בהלכות כלאיים, האם מותר ללבוש את הבגד כשהוא כלאיים, שהרי 'אפשר לקיים שניהם'.

לפי רש"י לשון הגמרא שם "פטר", יותר מדויקת, דאילו לפי תוספות הכוונה היא ל"מותר", וא"כ מה שתוספות כאן מביאים ראייה מהגמרא שם זה לשיטתם, וגמרא זו היא הבסיס לדיון תוספות ד"ה "דאפילו" אצלנו בדף ד ע"ב.

אמנם לכשנדקדק נשים לב שהמונח בו תוספות משתמשים שהוא 'מיגו' לא מופיע שם בגמרא, אלא מופיעה המילה "כיון" והבינו תוספות שאין הבדל בין השניים ועיין בזה לקמן.

והנה אם עוד נדקדק בלשון תוספות נראה, שמתחילים ב"ונראה" כאילו שזה חידוש שלהם ומסיימים ב"כדאמר במנחות", היינו, שזו גמרא מפורשת, מדוע?
לקמן נראה שניתן להבין בדרכים אחרות משהבינו תוספות, ואכן ישנן עוד דרכים בראשונים, כפי שנראה בע"ה, ותוספות באים לאפוקי מכל הדרכים הללו.

הדיון נחלק לשני ציורים: חוטי לבן מצמר בבגד פשתים וחוטי לבן מפשתים בבגד צמר. הבעיה העומדת לפנינו היא הגבלת ר"ל לדין 'עשה דוחה לא תעשה' שמביאה הגמרא בדף כ ע"ב, שכל מה ש'עשה דוחה ל"ת' הרי זה רק כאשר אי-אפשר לקיים שניהם.

לכן יש להקדים, שאותם שני ציורים עליהם דנה הגמרא שם ותוספות כאן, לכאורה, אינם עוסקים במקרה המוגדר כ'אי אפשר לקיים שניהם', דאם כן ההיתר להטילם פשוט הוא מצד כללי 'עשה דוחה ל"ת', שכן זה מצב של 'אי-אפשר לקיים שניהם' ובזה לא יהיו שונים חוטי הלבן מחוטי התכלת שדוחים ל"ת דכלאיים שכן 'אי-אפשר לקיים שניהם', אלא עסקינן בציוור שיכול להשיג חוטי לבן ממין הבגד, או לאותם שיטות ראשונים הסוברות שאף אם לא יכול להשיג חוטי לבן ממין הבגד, הרי זה נקרא 'אפשר לקיים שניהם', כפי שעוד נראה בע"ה ואף נראה כיצד סברו תוספות בשאלה זו.

הגמרא שנותנת, לכאורה, היתר חדש שחורג מהיתר 'עשה דוחה ל"ת' הרגיל, ושתוספות קורא לו: 'מיגו' מורה שעסקינן במקרה שאין להתיר מצד כללי דין 'עשה דוחה ל"ת' הרגיל ואעפ"כ התרנו מסברא מיוחדת.

יל"ע, האם באמת זקוקים אנו להיתר על הוספת חוטי הצמר מלבן בבגד פשתים? האם ההיתר בנוי על דין 'עשה דוחה ל"ת'? ואם לא, מה עניינו?

ב. שני חוטי לבן של צמר בבגד פשתים - פתיחה

כשהגמרא במנחות אומרת שנתיר להטיל שני חוטי לבן צמר בבגד פשתים, היא מנמקת זאת: "דכיון דתכלת פטרה לבן נמי פטר" ויש להבין מהו "כיון", ומה הקשר בין ההיתרים, הרי בתכלת התירה התורה מדין 'עשה דוחה ל"ת' שכן 'אי אפשר לקיים שניהם', לעומת חוטי לבן יכול הוא להטילם כשהם עשויים מפשתן ואיך נתיר כשהם מצמר? אף שתוספות אומר "כדקאמר התם", כותב לשון שונה מהגמרא וכותב "מיגו דתכלת פטרה לבן נמי פטר" ויש להבין כנ"ל מהו ה'מיגו'.

הבנת החזו"א

החזו"א בחלק או"ח הלכות ציצית סימן ב ס"ק ב כתב: "ותימא כיון דהיכי דאפשר לא דחי והכא עיקר קרא לתכלת בפשתן דלא אפשר... היכי שרינן פשתים בצמר, נהי דשרינן צמר בפשתים אפילו לבן כיון דמוכרח ליתן תכלת וע"י חוט אחד צמר נעשה כל הבגד שעטנז ואין אנו מוסיפין באיסור אי נותן עוד חוט צמר, אבל מנ"ל להתיר פשתן בצמר כיון דאפשר בלא כלאיים כלל? וכו'".

לא נעסוק כרגע בהמשך דברי החזו"א המתייחסים למיגו השני שבו נדון בע"ה בשיעור הבא ונתרכז כעת במיגו הראשון, בחוטי צמר לבן בבגד פשתים.

ביאר החזו"א שמכיוון שלאחר שנתן חוטי תכלת בבגד פשתן נעשה הבגד כולו כלאיים, ממילא "אין אנו מוסיפין באיסור אי נותן עוד חוט צמר", לכאורה סברתו היא, שאת ה'כלאיים' היינו העירוב, אינו משנה בזה שמגדיל את אחד משני מרכיבי התערובת, התערובת אינה נעשית יותר מעורבת בזה וממילא לא קיים כלל איסור בהגדלת הבגד.

הבנת החזו"א מקפלת בתוכה מספר נקודות שיש להתבונן בהם וננסה לבחון את הדברים אחד לאחד.

ג. האם בהטלת התכלת נעשה כל הבגד שעטנז

ראינו בעבר את 'בית הלוי' בסימן א באות ה שמביא את הירושלמי בריש פ"ט מכלאיים, האומר שבגד שחלקו כלאיים וחלקו לא והאדם מתכסה בחלק שאינו כלאיים, עובר בזה על איסור כלאיים. מפרש 'בית הלוי' שמדובר בבגד שחלקו צמר וחלקו פשתים, חלק הצמר ומקום החיבור מונחים על הקרקע והוא מתכסה רק בחלק הפשתים.

וקשה, מדוע אוסר הירושלמי, הרי על גוף האדם מונח רק החלק שעשוי מפשתים?
מוכיח 'בית הלוי' מהירושלמי הזה שבגד שמחוברים בו צמר ופשתים, כל הבגד נעשה
חפצא דאיסורא של 'בגד כלאיים' ולא רק אותו המקום בו מחוברים הצמר והפשתים,
וא"כ אף שבאמת האדם לבוש רק בחלק הנמצא על גופו, אולם אותו החלק הוא בגד
אסור.

והנה בתוספות בדף ה ע"ב ד"ה "עד" כתוב בשם ריב"ן שדין כלאיים הרי הוא דווקא
כשהכל הוא "שוע טווי ונוז" ושואלים תוספות על ריב"ן שהרי את דין 'עשה דוחה ל"ת'
למדנו מכלאיים בציצית ושם חוטי התכלת הם צמר לבדו בלא פשתן אלא שחיבור
החוטים לבגד נעשה ע"י קשרים, וא"כ לפי דברי ריב"ן אין שם כלל איסור כלאיים ולמה
יש צורך בהיתר של 'עשה דוחה ל"ת'?

אמר הגר"ח בחידושים לש"ס שבכלאיים ישנם שני דיני איסור: דין של "לא תלבש
שעטנז", "שוע טווי ונוז", שאז כל הבגד נעשה לכלאיים ולחפצא דאיסורא. "שוע טווי
ונוז" זה הלכה בבגד כלאיים, רק זה מגדיר את הבגד כ'בגד כלאיים', ויש דין אחר של
איסור: "צמר ופשתים יחדיו" של חיבור בשתי תכיפות ואז הבגד עצמו לא נעשה איסור,
אלא יש לאדם איסור להעלות על עצמו צמר בפנ"ע ופשתים בפנ"ע כשהם "יחדיו", ו'צמר
ופשתים יחדיו" זו הלכה בהעלאה (ועיין בגר"ח מדוע בכלל יש צורך בהלכה הראשונה
ולא די בשנייה).

דומה לדרך הגר"ח כבר פירש הרא"ם על התורה בפרשת קדושים פרק יט פסוק יט ועיין
בשיעור כ שעסקנו בנושא זה וביארנו את ההבדלים בין שני הסגנונות.

מחלוקת נוספת השייכת לעניין - רע"א החדש הביא פמ"ג ב'גינת ורדים' שסובר שאם
אדם הטיל ציצית בבגד כלאיים ואח"כ פרס את חוטי הכלאיים, פסולה הציצית מדין
'תעשה ולא מן העשוי' ואולם רע"א חלק עליו, מכיוון שהבגד לא היה פסול אלא רק היה
אסור בלבישה, לכאורה רע"א למד שבגד כלאיים איננו איסור חפצא, בגד אסור, אלא רק
לא ניתן ללבושו ממילא לא שייך לפוסלו מדין 'תעשה ולא מן העשוי', משא"כ הפמ"ג
למד שהבגד נאסר.

יוצא א"כ, שדברי החזו"א כאן שלאחר הטלת חוטי התכלת נעשה הבגד כולו שעטנז, יהיו נכונים רק להבנת 'בית הלוי' והפמ"ג, שהאיסור הוא ללבוש 'בגד כלאיים' שאז נוכל לומר שברגע שקשר שני חוטי תכלת הבגד נעשה 'בגד כלאיים' וא"כ כעת כשיוסיף חוטי לבן הוא אינו משנה את האיסור, כי היה זה 'בגד כלאיים' - בגד שיש בו תערובת, ונשאר 'בגד כלאיים' ולא משנה כמה חוטים יש בבגד שהרי ה'תערובת' נשארה כשהיתה, ולא משנה **שהוסיף סיבות לעשותו בגד כלאיים.**

אולם לפי הגר"ח שרק אם הוא 'שוע טווי ונוז' נעשה הבגד חתיכה דאיסורא, אך בבגד ציצית שבו החוטים רק קשורים בבגד, לא נעשה הבגד חתיכה דאיסורא וכן לפי רע"א שתמיד האיסור הוא רק ללבוש יחד צמר ופשתים, לפיהם ככל שיש תוספת של צמר ופשתים שעליה אין דין דחייה והוא מעלה עליו גם אותה, יש תוספת איסור של 'לא יעלה עליו' על כל צמר ופשתים שמעלה על עצמו וא"כ לכאורה לא נוכל לומר כחזו"א שאין איסור בתוספת חוטי הצמר.

ד. האם לדעת תוספות מותר להוסיף על בגד כלאיים

החזו"א ביאר את תוספות, כשאינו רואה בעיה בהוספת חוטי הלבן מצמר לאחר שהבגד כבר נעשה כלאיים, ולכאורה דבריו קשים בתור הבנה בדברי תוספות, שהרי לפי החזו"א אין צורך בשום היתר כדי לתת חוטי לבן נוספים מצמר, אולם הרי מבואר בתוספות שנזקקו להיתר של 'מיגו' כדי לבאר מדוע מותר ודלא כחזו"א.

נצטרך לומר, שהחזו"א למד בהם שכוונתם ב"מיגו דתכלת פטרה לבן נמי פטרי", לומר עניין **מציאותי** ולא עיקרון **הלכתי**, היינו, דמכיוון ובפועל הניח תכלת והתכלת כבר גרמה לכלאיים, ממילא כעת אין בעיה להוסיף עוד חוטי לבן. היינו, לא בגלל שיש היתר לתכלת יהיה היתר ללבן, אלא בגלל שיש היתר לתכלת **והטיל** תכלת ממילא נעשה הבגד כלאיים וכעת אין סיבה לאסור לבן.

אולם הסבר זה בתוספות הינו דוחק עצום בגלל ש:

1. בעוד שבלשון הגמרא במנחות שאמרה "כיון" היה אולי עוד ניתן לדחוק ולבאר כך, אולם לשון 'מיגו' קשה לבארו כך.

2. גם את דברי הגמרא שם כיון דתכלת פטר לבן נמי פטר, היינו, כמו שתכלת יכולה לדחות כך לבן יכול לדחות, קשה להבין לפי החזו"א.
3. לפי"ז אין מובן ה'מיגו' הראשון כמובנו של ה'מיגו' השני בתוספות שהוא מיגו הלכתי.
4. מבואר בתוספות שהמיגו השני בנוי על גבי המיגו הראשון, דמיגו שלבן של צמר פוטר בשל פשתן לבן של פשתן פוטר בשל צמר, ואילו לדברי החזו"א אין זה כך, שהרי מה שלבן של צמר מותר בשל פשתן הרי זה מפני שהבגד כבר נעשה כלאיים, ומה זה שייך לענין לבן של פשתן בשל צמר.
5. תוספות פתחו ב"נראה דאפילו שני חוטין לבן של צמר שרי בפשתים כדאמר במנחות", משמע שהדבר אינו ברור ואילו לחזו"א פשוט אין איסור.

והנה תוספות הרא"ש כאן בד"ה "ואפילו" ביאר מדוע לגמרא במנחות היה פשוט חלק זה שחוטי לבן מצמר פוטרים בשל פשתים ורק הסתפקה בחלק השני וכתב: "והתלמוד שהיה לו פשוט התם צמר בשל פשתים מיבעיא ליה פשתים בשל צמר, משום דבצמר ליכא כלאיים אלא ע"י לבן זה ולא משתרי נמי עד דאמרת תרי מיגו", א"כ כתוב בו שכאשר נותן לבן של צמר בבגד פשתים לא יצרנו כעת כלאיים אלא כבר הבגד היה כלאיים לכן לא מיבעיא לן, האם כתוב פה כחילוק החזו"א?

נראה שלא, שהרי מיד אומר תוספות הרא"ש שבציור השני יש תרי מיגו, מוכח שלמד שבציור שלנו יש מיגו אחד ואילו לפי החזו"א אין זה מיגו.

גם תוספות במנחות דף מ ע"א ד"ה "כגון" שכתבו: "... דמיגו דתכלת פטרה שכבר נעשה כלאיים ע"י תכלת שבו..." שנראה בהם לכאורה כחזו"א, יתבארו על אותה הדרך ועיין לקמן.

כעת נבחן מדוע תוספות מיאנו לומר כסברת החזו"א, שאין בעיה כלל להוסיף חוטי צמר והוצרכו להיתר של 'מיגו'.

ה. מדוע לדעת תוספות אסור להוסיף על בגד כלאיים

יל"ע מדוע תוספות לא ביארו פשוט כחזו"א, אם סברו כ'בית הלוי' ולא כגר"ח שהבגד כולו נעשה כלאיים מחמת חוטי התכלת מצמר שבו, נמצא שבזה שמוסיף לו חוטי צמר לבן לא יוצר בו כלל כלאיים וצריך להיות מותר לכתחילה ללא הזדקקות להיתר המיגו?

דרך א: הבגד אינו מוגדר כבגד אסור

העונג יו"ט בסימן קכא טוען שמכיוון שהתכלת דוחה את איסור הכלאיים מדין 'עשה דוחה ל"ת', הבגד כלל לא נקרא 'בגד שעטנז', שהרי הותר לו לשים תכלת, "דכיון דהתירה תורה להטיל כלאיים בבגד בשביל מצות ציצית אין עליו תורת כלאיים" ולכן כעת כשבא להטיל חוטי צמר לבן חייבים להזדקק להיתר, שהרי כעת למעשה מתחיל ליצור כלאיים. אולם הפשטות היא שלא כדבריו, אלא זה כן בגד כלאיים, שהרי סו"ס יש כאן בגד מצמר ופשטים וכיצד ניתן לומר שאינו בגד כלאיים, אלא שעל כלאיים אלו לא נאמר איסור, ובין אם נאמר שהלאו לא נאמר ובין אם הלאו נאמר ורק נדחה, סו"ס הבגד במציאות הוא בגד כלאיים.

דרך ב: 'מרבנה בשיעורים' בכלאיים

יש לדון על מקרה שמותר לאדם ללבוש בגד כלאיים מצד היתר של פיקו"נ - האם יכול לעשות בגד יותר גדול ממה שנחויץ לו לצורך פיקו"נ, האם יש פה איסור של 'מרבנה בשיעורים'?

נראה לכאורה מתוספות שיש איסור, לכן כאן אף שהבגד כבר כלאיים, אולם אם מוסיף חוטי לבן עובר על איסור, כי מגדיל את בגד הכלאיים.

כמו"כ, תוספות בכתובות דף מ ע"א ד"ה "כגון" הסתפקו אם מותר להטיל שני חוטי לבן פשתן בבגד צמר או שני חוטי צמר בבגד פשתים גם כשאין תכלת (שלא כתוספות דידן) ואסרו להטיל ארבעה חוטים, ויש לעיין למה לא הסתפקו כאשר מטיל את כל ארבעת החוטים, אלא רק בשני חוטים?

מבואר בהם, לכאורה, שגם אחרי שיטיל שני חוטים ממין אחר, לא נאמר שכיוון שכבר ממילא הבגד נעשה כלאיים יהיה מותר לו להמשיך ולהגדיל את הכלאיים ודלא כחזו"א.

כמו"כ, הרשב"א אומר שכל מה שהותר לשים חוטי לבן (כשאין תכלת צריך לשים רק שני חוטי לבן, בפשטות, לדעתו) זה רק עד כמה שהמצווה דורשת, אולם אם יוסיף עוד שניים, על השניים הנוספים יעבור באיסור כלאיים כי לא מצווה במצווה עליהם, ואע"פ שהבגד כבר בגד כלאיים מכוח החוטים הקודמים, מבואר בו שלא כחזו"א.

גם הכס"מ בהלכות ציצית פ"ג ה"ו כתב כיו"ב "ואע"פ שכבר יש כלאיים בטלית זו שהרי הטיל בה תכלת אין אומרים כבר נדחה כלאיים בטלית זו ויהיה מותר להטיל גם הלבן

מכלאיים, דכל מאי שאפשר למעוטי באיסורא ממעטינן", ראה הכס"מ בהוספת חוטים לבגד כלאיים ריבוי באיסור.

לכאורה יש להבין את הסברא, מדוע יש בזה יותר איסור, הרי האיסור הוא התערובת, ה'כלאיים', וכבר יש תערובת והתערובת עצמה איננה גדילה בכך שמגדיל את אחוז אחד המרכיבים שבה?

אפשר כמובן לומר, כמו שאמרנו לעיל, שאם לא נעשה הבגד חתיכה דאיסורא, אלא האיסור הוא ללבוש יחד צמר ופשתים, הרי שככל שיש תוספת של צמר ופשתים שעליה אין דין דחייה והוא מעלה גם אותה, יש תוספת איסור 'לא יעלה עליך' על כל צמר ופשתים שמעלה על עצמו.

אולם נראה שגם אם נלמד שהבגד כולו נעשה כלאיים וחפצא דאיסורא, נוכל לבאר - תלוי אם האיסור הוא הלבשה או ההנאה, דבר שעסקנו בו בשיעור יב. מכיוון שיסוד האיסור בכלאיים הוא הנאת הלבשה, כמו שהסקנו שם, הרי שבבגד גדול שיש בו יותר הנאה יש מעשה עבירה גדול יותר. א"כ, באיסור כלאיים כל תוספת בבגד, שגורמת לתוספת הנאה, הרי היא תוספת איסור וזוקקת היתר נפרד.

הערת ה'קובץ הערות' בסימן ז אות ד התמוהה מאד

ה'קובץ הערות' ג"כ טוען כמו שראינו כעת, שיש תוספת איסור בהוספת עוד חוטים, ומנמק זאת כך: "ונראה ביאור ד"ז דכשמטיל חוט אחד בבגד מאינו מינו נעשה הבגד כולו כלאיים ואם יטיל עוד חוט אחד נעשה עוד הפעם כלאיים, דוגמא לזה: לענין 'אותו ואת בנו' בשחט שני בניה ואח"כ שחט אותה, דהוי כאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד, ואף דבכה"ג אינו חייב אלא אחת, היינו בדיני אדם אבל בדיני שמים ודאי חייב על כל אחת ואחת כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות בנזיר... דכל אחד מהבנים אוסר לשחוט את האם וה"נ כל אחד מהחוטים אוסר את הבגד".

היינו, מכיוון שכל חוט מהווה סיבה חדשה לאסור את הבגד כבגד כלאיים, אף שלובש את אותו הבגד האסור בהעלם אחד, בדיני שמיים הרי זה כמה עבירות אף שבדיני אדם לוקה אחד. והנה הוא מדמה זאת לאיסור "אותו ואת בנו" שאם יש שתי סיבות לאסור את שחיטת האם, את אותו המעשה, בדיני שמים נחשב הדבר לשני איסורים, כך באיסור כלאיים שהוא אמנם אחד אך יש שתי סיבות ליצור כלאיים בבגד שהרי פעמיים עירב.

והנה הדמיון שדימה תמוה ביותר, שכן באיסור 'אותו ואת בנו' נאסרה שחיטת האם לאחר ששחט את בנה ולא נאסרה האם עצמה, ממילא אם שחט קודם את שני בניה הרי שכעת ישנן שתי סיבות לאסור את שחיטתה, אולם בגד כלאיים, נהיה חפצא דאיסורא ובשל כך אסור ללבושו, ומה משנה לנו מכמה סיבות הפך לחפצא דאיסורא, הרי הוא אותו חפצא דאיסורא!

אמנם כבר הערנו שאם הבגד לא נעשה בגד אסור אלא רק לבישתו אסורה, יהיה זה דומה ל'אותו ואת בנו', אולם הרי הבאנו את לשון ה'קובץ הערות' שהוא לומד שבכלאיים הבגד נעשה בגד אסור, כמו שכתב: "דכשמטיל חוט אחד בבגד מאינו מינו נעשה הבגד כולו כלאיים" וא"כ הדמיון שמדמה ל'אותו ואת בנו' תמוה ביותר.

ו. האם היתר 'עשה דוחה ל"ת' על חוטי התכלת יועיל לחוטי הלבן

החזו"א הניח שבגד זה שנעשה כלאיים בהיתר, ע"י חוטי התכלת, ימשיך להחזיק בהיתר הזה גם לאחר שיתווספו חוטי לבן, לכן אין בעיה ללבוש בגד זה שקיים בו היתר 'עשה דוחה ל"ת' מכוח התכלת, אולם הדבר אינו פשוט כלל.

יסוד רע"א בציצית שבבגד כלאיים

רע"א בשו"ע חלק אור"ח סימן י"א על המ"א ס"ק י"ג דן מה יהיה כשיש לו בגד כלאיים האם יוכל להטיל בו ציצית מצד היתר 'עשה דוחה ל"ת'?

לכאורה כבר בחוש מרגישים אנו שהתשובה היא שלילית שהרי אם התשובה היא חיובית, נמצא שיש עצה כיצד ללבוש בגד כלאיים בהיתר, יעשה אדם לבגד כלאיים ארבעה כנפות ויטיל בהם ציצית!

ובאמת העונג יו"ט בסימן קכא מביא ראיה לאסור מהגמרא בביצה דף יד ע"ב ששואלת "כלאיים למאי חזי" ואם מותר ללבוש כשנותן ציצית בבגד כלאיים הרי כלאיים חזו, שאם נותן בהם ציצית יהיה מותר ללבוש בגד כלאיים!

והנה ניתן לדחות את ראייתו משם, שהרי שם דיברה הגמרא ביו"ט ואז לא יכול לקשור ציצית ובמצב זה באמת כלאיים לא חזו, אמנם "כל שנאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט" כדברי הגמרא שם בדף טו אולם כוונתה לדבר ש"הוא מתוקן כל צרכו" כדברי

רש"י, ולא נראה שהעובדה שיכול בחול לקשור תועיל לנו, אולם אף ללא ראייה זו, אומר רע"א שפשוט שאסור.

ולמה באמת אסור?

רע"א שם מבאר שכדי להתיר כלאיים בציצית מדין 'עשה דוחה ל"ת' עלינו לומר בתחילה שמותר לו ללבוש את הבגד כשהוא ללא ציצית, אלא שאז מתחדשת עליו מצווה להטיל בו ציצית כדברי המרדכי, (לכן במצב שלא יכול להטיל ציצית, כגון בשבת, מותר לו ללבוש את הבגד שהרי אנוס על ההטלה) ומכיוון שיכול ללבוש את הבגד, אם לא נתיר לו כעת כלאיים בציצית נמצא שמבטל מ"ע.

דהנה רע"א שואל שם, איך בכלל מותרים כלאיים בציצית, הרי אינו חייב ללבוש בגד עם ציצית ויכול להסיר מעצמו את הבגד, ואם לא ילבשו לא יעבור על ה"ל"ת ולמה נתיר לו לדחות את ה"ל"ת (הבין רע"א שמה ש'עשה דוחה ל"ת' הוא רק בגלל חיוב העשה, וכדי שלא יתבטל ולא בגלל קיום העשה, דאל"כ לא קשה שאלתו, שהרי אף אם אין העשה מחייבו ללבוש בגד עם ציצית מ"מ בזה שלובשו מקיים מצווה).

ותירץ רע"א עפ"י המרדכי, שבאמת רשאי ללבוש טלית ללא ציצית, אלא שאז מתחדשת עליו חובה להטיל ציצית ולכן אם לא יכול לקשור כגון בשבת יכול ללבושו ללא ציצית, ואם לא ידחה עשה דציצית לאו דכלאיים, כי אינו מבטל עשה, נמצא שלא יצטרך להטיל ציצית כי אינו רשאי בגלל הכלאיים, ואז יהיה מותר לו ללכת עם הבגד ללא ציצית ואז נמצא כבר שמבטל את העשה, והרי כדי שהעשה לא יתבטל אמרינן 'עשה דוחה ל"ת'.

אולם, אם הבגד בעצמו הוא בגד כלאיים, הרי שאסור לו ללבוש בגד זה בגלל איסור כלאיים ויצטרך לפשוטו מעליו, ונמצא כעת שבזה שלא התרנו לו כלאיים בציצית שהרי הוא לא מבטל מצווה, לא נגרום לו לבטל מצווה וא"כ אין סיבה לומר שעשה ידחה ל"ת.

היינו, אם היה זה בגד שלא יכול ללבושו, לא היה מותר בכלאיים, דלא ילבש ולא יצטרך להתיר, ורק באופן שהבגד מותר בלבישה ולא ניתן לומר לו שלא ילבש, הרי שאם לא יהיה מותר לו מדין 'עשה דוחה לא תעשה' ילך עם בגד ללא ציצית, רק אז הותר לו.

והנה לפי רע"א יהיה הבדל איזה חוטי לבן יטיל, דאם יטיל לבן מפשתים, א"כ למרות שחוטי התכלת יוצרים כלאיים אך הבגד עצמו אינו כלאיים ושרי לו ללבושו וכעת משלבשו יהיה מותר להטיל תכלת, אולם אם מטיל לבן מצמר נמצא שהבגד נעשה בזה

כלאיים וכיצד נתיר לו לתת תכלת מצמר, הרי ללא התכלת הבגד אסור בלבישה! וא"כ נמצא לפי"ז שלא כחשבון החזו"א ולא יוכל לשים חוטי לבן מצמר בהסתמך על היתר התכלת ויש צורך שיהיה היתר בפנ"ע לחוטי הלבן.

יסוד שונה בציצית שבבגד כלאיים

והנה את שאלת רע"א רגיל העולם לתרץ באופן שונה:

מתי יש דין של 'עשה דוחה ל"ת'? רק אם **העשה הוא הגורם לעבור** על הלאו, אבל אם ללא העשה ג"כ יעבור על הלאו, אין דין של 'עשה דוחה ל"ת', דרק איסור **שהעשה גורם** לו שייעשה הוא נדחה מפני העשה ולא כשמנצל הזדמנות שיש גם עשה. לכן בציוור של רע"א שהבגד הוא כלאיים אף ללא חוטי הציצית, פשוט שאין דין של 'עשה דוחה לא תעשה' כי העשה **לא גורם** לאיסור כלאיים שיש בבגד.

לפי"ז נמצא שכשבא להוסיף חוטי לבן, כיוון שכעת כשמטיל חוטי לבן יוצר סיבה נוספת שהבגד יהיה כלאיים **שלא מחמת העשה** שמחייב כלאיים, לא יהיה שייך בו ההיתר של 'עשה דוחה ל"ת' שבא מצד חוטי התכלת, ורק אם יהיה דין דחייה **מצד חוטי הלבן** אז יהיה שייך ההיתר של 'עשה דוחה לא תעשה' דכיוון שהמצווה של הלבן גורמת לאיסור ומצוות הלבן יכולה להתיר מצ"ע.

א"כ מצד הלבן דצמר זה נקרא 'אפשר לקיים שניהם' ואין דין דחייה בכה"ג, אלא רק מצד התכלת, ומכיוון שכל סיבת הדחייה היא התכלת, ברגע שיש איסור כלאיים בגלל הוספת חוטי הלבן דצמר, לזה אף התכלת לא יכולה ליצור היתר ולדחות את הלאו וברגע שנותן חוטי לבן דצמר הוא מוסיף כלאיים לבגד שמבטל את דין 'עשה דוחה לא תעשה', ולא קשור לדיון מצד 'מרבה בשיעורים' דבאמת גם אם אין איסור ב'מרבה בשיעורים', ולכן אם יש חוטי לבן **מפשתן** אין בעייה אף שמגדיל את הבגד כלאיים, כיון שאם מוסיף פשתן אז כל הסיבה שזה כלאיים היא רק משום חוטי התכלת הדרושים למצווה וא"כ בזה שייך ההיתר של 'עשה דוחה לא תעשה' כיון שרק התכלת גורמת לכלאיים, אך אם מוסיף חוטי לבן מצמר, נמצא שאף ללא התכלת יש כלאיים בבגד בגלל חוטי הלבן דצמר, נמצא שאין היתר של 'עשה דוחה לא תעשה' דמיקרי 'אפשר לקיים שניהם'.

ז. בשונה מהחזו"א - המיגו נותן היתר של 'עשה דוחה ל"ת'

ראינו את תוספות הרא"ש כאן בד"ה "ואפילו" שאומר: "והתלמוד שהיה לו פשוט התם צמר בשל פשתים מיבעיא ליה פשתים בשל צמר, משום דבצמר ליכא כלאיים אלא ע"י לבן זה, ולא משתרי נמי עד דאמרת תרי מיגו".

הסברו הראשון הוא, שבמקרה של המיגו השני, בבגד צמר, חוטי הלבן שבא להטיל הם אלו שיעשו את הכלאיים, אולם במקרה של המיגו הראשון כבר נעשה כלאיים ע"י התכלת - בהשקפה ראשונה לכאורה בא לטעון את הסבר החזו"א לעיל, שבמקרה הראשון, שהוא בבגד פשתים, ל"צ שום היתר, שהרי כבר נעשה הבגד כלאיים וממילא לא עושה שום איסור בהוספה על בגד הכלאיים, אולם כבר הערנו שלא נראה שכך למד, שהרי א"כ ל"צ 'מיגו' כדי להתיר במקרה הראשון, ואילו הגמרא אומרת להדיא שזה מטעם "כיון" היינו מיגו, כמו"כ הוא עצמו לא היה קורא למקרה השני 'תרי מיגו' אלא רק 'חד מיגו', שהרי במקרה הראשון אין כלל 'מיגו', אלא ע"כ כוונתו היא שאמנם צריך היתר של 'מיגו' וכוח מיוחד כדי לדחות, אולם מכיוון שכבר נדחה דין הכלאיים ע"י התכלת, הרי **שיותר קל לדחות גם ע"י הלבן וצ"ב מדוע.**

גם תוספות במנחות דף מ ד"ה "כיון" ותוספות כתובות דף מ בד"ה "כגון" מזכירים שבמקרה הראשון כבר נעשה כלאיים, לשון תוספות בכתובות: "... דמיגו דתכלת פטרה **שכבר נעשה כלאיים ע"י תכלת** שבו לבן של צמר נמי פטרה...".

מבואר בהם שטעם המיגו הוא כי בלא"ה הבגד כבר נעשה כלאיים, והנה נראה ברור גם מהם שאין כוונתם להבנת החזו"א, שזה שהבגד כבר כלאיים הרי זו סיבה לומר שלא תהיה תוספת כלאיים אסורה, שהרי נצרכו להיתר מיגו, שהרי כתבו "מיגו", ויש להבין מה באמת מוסיף המיגו אם קיים איסור להוסיף חוטים לבגד כלאיים?

נראה מהם שלא כחזו"א, ובאמת לא ניתן להטיל חוטי לבן נוספים מצמר, ללא שיהיה להם עצמם היתר של 'עשה דוחה ל"ת' להטילם בבגד הפשתים, אלא שלא נכון לומר שהטלת חוטי הלבן הרי זה בגדר 'אפשר לקיים שניהם' ולכן לא ינהג בהם היתר 'עשה דוחה ל"ת', שהרי את חוטי התכלת מצמר חייב להטיל בבגד פשתן באופן שיווצרו כלאיים, שהרי חוטי תכלת יכולים להיות רק מצמר וא"כ לגבי התכלת הרי זה 'אי אפשר לקיים שניהם', והנה לאחר שהטיל חוטי תכלת יש לפנינו בגד מפשתים עם חוטי צמר וכעת שהולך ומוסיף חוטי לבן, **בכל מקרה** הוא ממשיך את הכלאיים ומגדילם, בין אם

יטיל חוטי לבן מצמר שהם יהיו כלאיים עם בגד הפשתים ובין אם יטיל חוטי לבן מפשתים שהם ייעשו כלאיים עם חוטי הצמר מהתכלת, וא"כ נמצא שהרי זה 'אי אפשר לקיים שניהם' וכעת נוכל להתיר עם כללי 'עשה דוחה ל"ת' הרגילים, ללא היתר מיוחד נוסף.

לפי"ז נמצא שההיתר בסופו של דבר הוא מטעם 'עשה דוחה ל"ת' ונוחה לשון הגמרא שכללה ב"צמר לפשתים", גם את חוטי התכלת בפשתים וגם את חוטי הלבן מצמר בפשתים, כהיתר אחד, ואם המיגו כאן הוא היתר אחר מאשר 'עשה דוחה ל"ת' אזי שני דינים נפרדים נכללים בדרשה, דהראשון שזה תכלת בפשתן בנוי על 'עשה דוחה ל"ת' ואילו השני הוא לבן של צמר בפשתן שזה מטעם 'מיגו' ומה הקשר ביניהם, אבל להנ"ל זה אותו יסוד של 'עשה דוחה ל"ת' אלא שצריך לבוא ל'מיגו' כדי שיהיה אפשר לומר 'עשה דוחה ל"ת'.

והנה יש לעיין בדרך זו, האם היא מתאימה כביאור לתוספות והאם היא נכונה מסברא.

ביאור היתר תוספות מדין 'עשה דוחה ל"ת'

1. לפי"ז, כאמור, נמצא שזה מצב של 'אי אפשר לקיים שניהם' ונוכל להתיר עם כללי 'עשה דוחה ל"ת' הרגילים, ללא היתר מיוחד נוסף, אולם מלשון הגמרא **"דכיון דתכלת פטרה לבן נמי פטר"** נראה שיש כאן היתר מיוחד, ועוד יותר נראה כך בלשון תוספות אצלנו **"מיגו דתכלת פטרה"**.

נצטרך לבאר שכוונת הגמרא ותוספות היא, מתוך שיש היתר תכלת הרי **נוצרה מציאות** שכל מה שכעת יטיל יהיה כלאיים, וממילא הרי זה 'אי אפשר לקיים שניהם' וינהג ההיתר הרגיל של 'עשה דוחה ל"ת'.

2. אולם עדיין קשה, דתוספות מדגישים שמותר להטיל חוטי לבן מצמר **"אע"ג דאפשר במינו"**, זה לכאורה מורה שלא כהסברנו, וההיתר של לבן אינו **בגלל 'עשה דוחה לא תעשה'**, דהרי כתבו אע"ג דאפשר במינו, וכוונתם דא"כ מצד כללי 'עשה דוחה ל"ת' לא נוכל להתיר, שכן אפשר במינו, מ"מ מותר כי ההיתר הוא מטעם אחר ולכן לא קשה מצד שאפשר לקיים שניהם.

3. עו"ק דתוספות אומרים "אע"ג דאפשר במינו", בפשטות כוונתם היא שזה נקרא "אפשר לקיים שניהם", ושיש עדיפות להטלת חוטי לבן מפשתים ואילו לפי דברנו אין עדיפות כזו, והרי זה "אי אפשר לקיים שניהם"!

נצטרך ללמוד בהם שאין כוונתם ב"אע"ג דאפשר במינו", לומר שזה נקרא "אפשר לקיים שניהם", אלא דברים כפשוטם, שאע"ג שאפשר להביא לבן מפשתים בכל זאת אין צורך כי באמת נקרא 'א"א לקיים שניהם'.

נראה שניתן להידחק ולבאר כנ"ל, אולם צירוף כל הנקודות שמנינו מצריך אותנו לחשוש שתוספות לא מקבלים את ההסבר הזה וסוברים שזה נקרא 'אפשר לקיים שניהם' ויש לעיין כעת מדוע.

ח. יסוד דין 'אפשר לקיים שניהם' - לפי הסבר זה

הבנתנו שלאחר שנתן חוטי תכלת הרי שהמצב הוא מצב של 'אי אפשר לקיים שניהם', שכן מעתה כל סוג חוטי לבן שיוסיף ולא משנה אם מצמר או מפשתן, יגרמו לכלאיים, נובעת מהבנת הכלל של ר"ל ש"כל מקום שאתה מוצא וכו'" באופן מסויים, אך יש לעיין בזה.

ניתן לומר שהכלל של ר"ל אומר שאם ניתן לקיים את העשה בלא לדחות את הלאו איננו דוחים אותו, אך אם בשתי האפשרויות העומדות לפנינו יידחה הלאו, הרי זה לא נקרא 'אפשר לקיים שניהם', וא"כ, לפי"ז, הרי כאן גם אם ייתן חוטי לבן מפשתן הלאו של כלאיים עדיין יצטרך להידחות.

אולם ניתן לומר ש'אפשר לקיים שניהם' אינו דין בלאו שלא יידחה, כאשר ניתן לא לדחותו, אלא הוא דין בעשה שלא ידחה, כאשר ניתן "להסתדר" בלא שידחה. כאן החוטים הופכים להיות חלק מהבגד, ממילא בבגד פשתים אם יטיל חוטי לבן מפשתים הם ייפכו לחלק מהבגד ואז חוטי התכלת מצמר באים להתיר גם את הכלאיים בהם, ויש דחייה אחת של חוטי התכלת מצמר הן על בגד הפשתים והן על חוטי הפשתים, לעומ"ז אם גם חוטי הלבן יהיו מצמר, אז חוטי הלבן יגרמו לכלאיים עם הבגד והם זוקקים היתר לתיתם בבגד הפשתים, וצריך עוד דין דחיה דאז חוץ ממה שמצוות תכלת צריכה לדחות את הלאו, גם חוטי לבן מהצמר צריכים לדחות את הלאו, ולכן אם יטיל

חוטי לבן מפשתן הוא ירוויח בזה שמצוות הלבן לא תצטרך לדחות את הלאו, ולכן מצב זה נקרא 'אפשר לקיים שניהם'.

היינו, אם יטיל חוטי לבן מפשתים שהם הרי לא יהיו כלאיים עם הבגד, מצוות לבן לא תצטרך לדחות כלאיים, אמנם אז חוטי הלבן ייצרו כלאיים עם חוטי התכלת, אולם אז חוטי התכלת, מצוות התכלת היא תיצור דחייה כמו שכבר יוצרת על כל הבגד ולגבי התכלת נחשב 'אי אפשר' שהרי חוטי הלבן שהם חלק מהבגד חייבים לקבל תכלת לפוטרים, אולם כשיעשה חוטי לבן מצמר הם יעשו כלאיים עם הבגד ואז מצוות הלבן שלהם צריכה לדחות את הכלאיים והרי 'אפשר במינו' לעשות חוטי פשתן.

א"כ, תוספות שלא קיבלו את הסברנו וקראו לזה 'אפשר לקיים שניהם' נראה שזה מה שהפריע להם, כי למדו את ר"ל שה'אפשר' ו'אי אפשר' נמדד בעשה ולא בלאו, ואם יכול לעשות את המצווה באופן שהיא ל"צ לדחות את הלאו יעשה אותה כך.

והנה תוספות אכן שאלו וחיפשו סיבה להתיר כבר בציור של מוסיף חוטי לבן צמר בבגד פשתן, אבל הרמב"ן אצלנו בד"ה "הא דקאמרין" שאל וחיפש היתר רק על הציור של נתן חוטי לבן מפשתן בבגד צמר, מכאן שהרמב"ן סבר באמת שדין 'אפשר לקיים שניהם' הוא דין בלאו ולכן לגבי חוטי לבן צמר בבגד פשתן, זה נקרא 'אי אפשר' לקיים שניהם ולא תהיה בעיה לגבם, דזה דין פשוט של 'עשה דוחה לא תעשה', אך עיין לקמן מה שנעיר על דעת הרמב"ן.

ט. ההבנה תלויה במחלוקת הראשונים בדין 'אפשר לקיים שניהם'

מחלוקת הראשונים האם 'אפשר לקיים' נמדד במציאות

בדין ר"ל שאם 'אפשר לקיים שניהם' אין עשה דוחה ל"ת חלקו הראשונים מה נקרא 'אפשר' (עיין בזה באריכות בשיעור טז).

הרשב"א לומד שזה נמדד בפועל, אם יש לו בפועל צמר או לא. לפי"ז גבול ההגדרה מה נקרא 'אפשר' ומה לא, דורש בירור גדול. הרשב"א שואל שלכאורה לעולם לא נקרא שאין לו חוטים ממין הבגד שהרי יכול לפרום מבגד צמר כמה חוטים, ועונה שלקלקל בגד לא נקרא 'אפשר' וכאמור צ"ב היכן עובר הגבול.

אולם ברמב"ן נראה שלא למד כך (עיי'ן בזה בשיעור טז) אלא שהדבר נמדד באופן עקרוני אם יש היכ"ת שאפשר לקיים שניהם אף אם אתה אינך יכול, נקרא שאפשר לקיים שניהם, תכלת בבגד פשתים לעולם 'א"א לקיים שניהם' שהרי תכלת לעולם היא מצמר, אך בבגד צמר אף אם יש לך רק חוטי פשתן זה לא נקרא 'אי אפשר לקיים שניהם', בבגד צמר תמיד נקרא שאפשר לקיים כי עקרונית ניתן לשים חוטי צמר.

והנה מה שביררנו לעיל שהטלת חוטי לבן מצמר נקראת 'אי אפשר לקיים שניהם' מכיוון שלאחר שהטיל תכלת הרי שבכל מה שיטיל כעת יעבור על איסור כלאיים, זה מובן לפי הגדרת הרשב"א את 'אי אפשר' כבעיה מציאותית, אולם לפי הרמב"ן שהמודד אינו מה בפועל, אלא נמדד באופן עקרוני, א"כ כשנדון על לבן ותכלת שאלו שני פרטים שונים במצווה, הרי בעוד שהתכלת הרי היא בגדר א"א לקיים שניהם בבגד פשתן, אולם לגבי חוטי הלבן זה נקרא שאפשר לקיים שניהם, שהרי את מצוות ציצית של הלבן יכול לקיים ולהטיל ממין הבגד, אף אם אין לו חוטי לבן מפשתן.

ואף שאינו יכול בלא לעבור על כלאיים בגלל שהטיל בבגד הפשתן חוטי תכלת וכעת אף אם ישם חוטי פשתן גם יוצרו כלאיים, אולם זו בעיה חיצונית שהוא גרם לה, אף שעל הטלת התכלת א"א להתגבר למעשה, אך זה לא נוגע למצוות הלבן, וא"כ אין כאן דין 'עשה דוחה ל"ת' לגבי מצוות הלבן כי עקרונית לבן בבגד פשתן נקרא 'אפשר לקיים שניהם', ולכן צריך להגיע בחוטי לבן מצמר בבגד פשתים למיגו.

אם צודקים אנו הרי שהרמב"ן שלא התקשה כיצד ניתן להטיל חוטי לבן מצמר בבגד פשתן, לא התקשה לא מפני שסבר כסברא שהעלנו שיש כאן היתר של 'עשה דוחה לא תעשה', שהרי זה מנוגד לשיטתו, אלא מטעם אחר דאולי סבר כחזו"א.

והנה אין לומר שתוספות מיאנו בהסבר שהעלנו, בגלל שלמדו כרמב"ן בגדר 'אפשר לקיים שניהם', שהרי בדבריהם רואים שיש עדיפות להטלת חוטי הלבן מפשתים.

י. הבנת ה'מיגו' של תוספות בדרכים נוספות

ראינו את לשון תוספות בכתובות שמבואר בה שטעם ה'מיגו' הוא כי בלא"ה הבגד כבר כלאיים, ואמרנו שאין כוונתם לדברי החזו"א שהעובדה שהבגד כבר כלאיים הרי היא סיבה לומר שלא תהיה תוספת כלאיים אסורה, שהרי נצרכו להיתר 'מיגו', כמו"כ גם דברינו לעיל שהמיגו נותן במציאות את ההיתר של 'עשה דוחה ל"ת', כי עושה זאת ל'אי

אפשר לקיים שניהם, שהרי כל חוט שיטיל ייצור כלאיים, לא היו נוחים בתוספות מהטעמים שהעלנו לעיל.

והנה אם כן היינו לומדים בתוספות שלאחר שהטיל תכלת, מעתה כל חוט לבן שיוסיף הרי הוא יוצר כלאיים, וממילא זה מוגדר כ'אי אפשר לקיים שניהם' והיינו נדחקים בלשונם כמ"ש לעיל, הרי שעניין ה'מיגו' מוכח הוא מן התורה, שהרי מעצם זה שהתורה ציוותה להטיל תכלת בבגד פשתים למרות שבזה נוצרו כלאיים וכאשר הוא הולך לקיים את מצוות התורה כמאמרה בבגד פשתו, הרי הוא צריך לשים תכלת ולייצור כלאיים, והתורה ציוותה עליו לשים גם חוטי לבן שהרי זוהי מצוות ציצית, למרות שבחוטי הלבן לאחר חוטי התכלת ע"כ הוא ממשיך ליצור כלאיים, הרי שע"כ גילתה לנו התורה בזה שמותר לתת לבן למרות בעיית הכלאיים, שאומרים 'מיגו'. ההיתר לחוטי לבן מצמר קיים מעצם זה שהתורה אמרה להטיל חוטי תכלת בבגד פשתים, אע"פ שממנ"פ אח"כ תהיה בעיית כלאיים לשים חוטי לבן, איזה שלא יהיו, שהרי אף חוטי לבן מפשתים יצרו כלאיים.

אולם, אם נתעקש לומר שתוספות אינם סוברים ששימת חוטי הלבן הרי הם בגדר של 'אי אפשר לקיים שניהם' מכיוון שאם ישים לבן מפשתים הוא נעשה חלק מהבגד והתכלת מתירה אותו כי הוא טעון ג"כ תכלת, הרי שלכאורה אין הכרח מהתורה שאומרים את המיגו, שהרי אולי התורה התירה לתת דווקא חוטי לבן מפשתים בכה"ג ולא מצמר שהרי אין זה נעשה כלאיים ממנ"פ ואיך נבאר אז?

נלך בשתי דרכים:

א. ה'מיגו' משנה את ההבנה ביחס לשאלה אם זה נקרא 'אפשר לקיים שניהם'

כל מה שלמדנו לעיל בדברי תוספות שיש עדיפות בהטלת חוטי לבן מפשתים בגלל שהם נעשים חלק מהבגד וממילא התכלת דוחה לגביהם את איסור כלאיים, הרי זה רק בגלל שאנו מחשיבים אותם לחלק מהבגד ביחס לתכלת וכזקוקים להיתר התכלת בהם, אולם אם נראה את חוטי הלבן כחלק ממצוות התכלת, ונגדיר דרך צורת מצוות התכלת: שני חוטי תכלת עם שני חוטי לבן, וממילא לא כנפטרים ע"י התכלת, אלא כמתירים את הבגד יחד עם התכלת שמתירה, אף שהם חלק מהבגד אך ביחס לתכלת אינם זקוקים להיתר

התכלת בהם, אלא הם אלה שג"כ באים להתיר את הבגד ומעמדם שווה לחוטי התכלת, אזי היתר התכלת בבגד לא יפתור את בעיית הכלאיים שנוצרה בין חוטי התכלת לחוטי הלבן, ממילא שוב לא יהיה הבדל אם יטיל חוטי לבן מצמר או מפשתים שכן בכל מקרה ייצור בזה כלאיים וא"כ כעת נקרא הלבן 'אי אפשר לקיים שניהם'. מדוע להסתכל כך על חוטי הלבן ולא להמשיך לראותם כחלק מהבגד וכנפרדים ממצוות התכלת וממילא נמשיך לומר שחוטי התכלת פותרים את בעיית הכלאיים בינם לבין חוטי הלבן?

זה מה שאומר המיגו: "מיגו דתכלת פטרה לבן נמי פוטר", היינו, מעמד חוטי הלבן הוא כמעמד חוטי התכלת, דהם חלק ממצוות התכלת ובאים איתה לפטור את הבגד ולא להיות חלק ממנו כדי להיפטר ע"י החוטים האחרים.

נמצא לפי"ז שהמיגו עצמו הוא זה שמלמד אותנו לראות כך את חוטי הלבן "לבן נמי פוטר", כשהכוונה לא לראות את הלבן כמי שנפטר ע"י התכלת אלא כמי שפוטר בעצמו וממילא כאשר יטיל חוטי לבן מפשתים לא נאמר שהם כחלק מהבגד וניתרים ע"י חוטי התכלת, אלא הלבן בא לפטור את הבגד וממילא נמצא שאין הבדל אם יטיל חוטי לבן מפשתים או מצמר, בשניהם זה מצב של 'אי אפשר לקיים שניהם' וכעת ההיתר הוא מדין עשה דוחה לא תעשה'.

ב. המיגו מבאר את ההיתר שבפסוק ולא המקור לו

אולם, אם לא נחפוף לחדש כדברים שלעיל, הרי שנישאר בכך שלדעת תוספות הטלת חוטי הלבן הרי הם בגדר 'אפשר לקיים שניהם', כמו שביארנו לעיל ונבאר כך: בתוספות הרא"ש כאן בד"ה "סד"א" לומד שהפסוק שכתב "צמר ופשתים" לימד שבאמת מותר לתת לא רק תכלת בפשתים אלא אף לבן של צמר בפשתים ולבן של פשתים בצמר, והנה בד"ה הבא "ואפילו" אומר כתוספות שההיתר בנוי על 'מיגו', ולכאורה למה לו לומר 'מיגו', אם דרשת הפסוק כבר אמרה שמותר?

מבאר כאן ה'ערוך לנר' דאף שכך גילה הכתוב, אולם צריך להבין מה גדר ההיתר שבתורה כדי שלא נבוא ללמוד מכאן באופן חופשי ש'עשה דוחה לא תעשה' גם כאשר 'אפשר לקיים שניהם', ולכן באמת זה שמותר הרי זה מבואר בדרשה מכך שהתורה התירה תכלת בפשתים ואח"כ התירה לבן ולא משנה איזה לבן, הרי שהתירה גם לבן מצמר למרות שהוא עצמו בגדר 'אפשר לקיים שניהם', לדעת תוספות, וא"כ התורה גילתה לנו שאומרים 'מיגו'.

הנה עלו בידנו שלושה הסברים בעניין ה'מיגו':

לפי שני ההסברים הראשונים שביארנו, בעצם חוטי הלבן מצמר דוחים כלאיים בבגד פשתים מכח כללי 'עשה דוחה לא תעשה' הרגילים, כי זה נקרא 'אי אפשר לקיים שניהם', אלא שלהסבר הראשון המיגו רק יצר מציאות טכנית שעל ידה הטלת הלבן הרי היא בגדר 'אי אפשר לקיים שניהם', ואילו להסבר השני ה'מיגו' לימד איך להתבונן על הלבן כך שכעת התגלה שזה ציור של 'אי אפשר לקיים שניהם'.

אולם לפי הסברנו האחרון, באמת הטלת הלבן היא בגדר 'אפשר לקיים שניהם', אלא שהתורה גילתה לנו שלמרות זאת ניתן להטיל לבן מצמר ולימדה אותנו לומר 'מיגו' וכעת עלינו להבין מהו גדר המיגו, מדוע לבן מצמר דוחה כלאיים אע"פ שאין זה בגדר אפשר לקיים שניהם וזה נבאר כעת.

יא. מה גדר המיגו להסבר האחרון

הבנה א: דין בעשה - לבן ותכלת מצווה אחת

ניתן לומר שהפשט ב'מיגו' הוא שהתכלת והלבן שניהם יחד הרי הם מצווה אחת, ולא שתי מצוות נפרדות.

בספר המצוות מצוה יד מונה הרמב"ם את לבן ותכלת למצווה אחת, והרמב"ן בסוף השורש התשיעי מקשה עליו דמכיוון שתכלת לא מעכבת את הלבן היה צריך למנותם כשתי מצוות כמו תפשי"י ותפש"ר ותירץ ששאני מצוות ציצית שהיא מעשה לבישה אחד ולא כתפילין.

א"כ, ה'מיגו' אומר שמכיוון שלחלק אחד מהמצווה יש כח דחייה, ה"ה לחלק האחר גם יש כוח דחייה.

נראה להוסיף שאם לא היה ללבן שום כוח דחייה מצ"ע לא היינו אומרים 'מיגו', אולם כאן עקרונית יש ללבן כוח דחייה שהרי 'עשה דוחה ל"ת', אלא שיש כלל שכאשר 'אפשר לקיים שניהם' לא דוחה, לזה מהני מיגו (עיין מה שניער בזה בשיעור כב).

לפי"ז גם לאחר המיגו ההיתר הוא בגלל 'עשה דוחה ל"ת', אלא שהמיגו רק מסלק את החיסרון של 'אפשר לקיים' אולם לא מהטעם שלמדנו לעיל שבאמת כעת זה באמת 'אי אפשר לקיים שניהם' אלא הלבן באמת הוא 'אפשר לקיים שניהם', אולם הלבן מקבל כוח דחייה למרות של"צ לקבל מצ"ע כי אין להסתכל על הלבן בפנ"ע.

הבנה ב: דין בלאו - איסור כלאיים הותר לגבי מצוות ציצית

המשנה בתחילת 'ר"א דמילה' אומרת "ר"א אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה..." והקשו שם תוספות "וא"ת ויביאו התינוק אצל כלי דהשתא ליכא איסור שבת כלל דהחי נושא את עצמו", ותירץ שם בחידושי הר"ן וז"ל: "ואחרים תירצו דלר"א כיון שהתירה תורה מכשירין, אפילו היכא דאיכא לשנויי ולאקולי מאיסורא דאורייתא לאיסורא דרבנן לא משנינן... דאע"ג דברי ש פרקין אמרינן 'אמר רשב"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה ל"ת', ה"מ היכא שאפשר לקיים את שניהם לגמרי, אבל הכא כיון דסוף סוף מדחיא שבת לגבי מילה עצמה, אף לגבי מכשיריה דחינן לה, אע"ג דאפשר לשנויי דכולהו כמילה אריכתא דמיא...".

אומר הר"ן שמכיוון ששבת ניתנה להידחות אצל פעולת המילה, הרי שאחרי שקיימת דחיה ה"ה שקיימת למכשיריה למרות ש'אפשר', הר"ן מסכים להנחת התוספות שמילה בשבת זה גדר 'דחיה' ואעפ"כ שרי, כי במקום שיש דחיה, אחרי הדחיה היא הותרה. אין זה גדר של הותרה מלכתחילה שאומר שהאיסור כלל לא נאמר בכה"ג, אלא זה מתחיל מגדר 'דחיה' שאומר שיש מצוות שבת ואיסור שבת קיים, אלא שהוא נדחה, אך פירוש הדחיה הוא: היתר ואחרי שנאמרה הדחיה כבר לא אכפ"ל שאפשר לקיים שניהם.

הר"ן מזכיר בדבריו אף את 'עשה דוחה ל"ת' ואת דברי ר"ל ואומר זאת מפורש גם על דין זה, שר"ל דיבר רק כשאפשר "לקיים את שניהם לגמרי", אולם אצלנו בבגד פשתן, לתכלת יש כוח של 'עשה דוחה ל"ת' שהרי לגביה א"א לקיים שניהם, ואז העשה של ציצית דוחה לאו דכלאיים, ואחרי שנדחה הלאו, הותר הלאו של כלאיים ולא שהותר רק לתכלת, אלא הותר למצוות ציצית כולה גם ללבן.

היינו, פעולת הדחיה נעשית רק ע"י התכלת ולא ע"י הלבן, שלא כהסברנו הקודם, אולם התוצאה שלה היא שהאיסור הותר והותר לכל המצווה אף לחלק שלא היה בכוחו לדחות את האיסור, וזה עניין המיגו - מתוך שהותר איסור כלאיים לחלק ממצוות ציצית (תכלת) הותר לשאר המצווה ג"כ (הלבן) כמו במילה. דרך זו שונה מהדרך שכתבנו לעיל, שראתה את תכלת ולבן כמצווה אחת המאפשרת ללבן עצמו לדחות.

עד כאן עסקנו במיגו הראשון, בחוטי לבן מצמר בבגד פשתים ובשיעור הבא בע"ה נעסוק במיגו השני.